

BYUDJET TASHKILOTLARIDA NOMOLIYAVIY AKTIVLAR HISOBI

*Xolmurodova Durdona Otamurod qizi¹**Abdualilova Dilnoz Abdusattorovna²*¹ Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistranti,durdonaxolmurodova20@gmail.com² Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, dilnoz.abdualilova.84@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi byudjet tashkilotlarida nomoliyaviy aktivlarning hisobi ya'ni uning nazariy asoslari, iqtisodiy mazmuni, nomoliyaviy aktivlarning byudjet tashkilotlaridagi ahamiyati haqida qisqacha malumot yoritilgan.

Kalit so'zlar: Nomoliyaviy aktivlar, asosiy vosita, tovar moddiy zaxira, nomoddiy aktivlar.

Abstract: This thesis provides a brief overview of the accounting of non-financial assets in budgetary organizations, namely its theoretical foundations, economic content, and the importance of non-financial assets in budgetary organizations.

Keywords: Non-financial assets, fixed assets, inventory, intangible assets

Аннотация: В данной дипломной работе освещен расчет нефинансовых активов в бюджетных организациях, то есть его теоретические основы, экономическое содержание, а также значение финансовых активов в бюджетных организациях.

Ключевые слова: Нефинансовые активы, основные средства, запасы, нематериальный актив.

KIRISH

Mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish masalasi hozirgi kunda amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarning negizi hisoblanib, ushbu o'zgarishlar barcha sohalarni qamrab olgan holda o'z samarasini berib kelmayotgani sir emas. Jumladan, davlat sektorida ham islohotlarning amalga oshirilayotganligi bu sohada tashkiliy-uslubiy jihatdan normativ-huquqiy bazani yanada takomillashtirish, xorij tajribasini chuqur o'rgangan holda milliy iqtisodiyotimizga halqaro standartlar talablarini joriy etishni taqozo etmoqda. Mamlakatimiz byudjet tizimida mablag'lardan oqilona va samarali foydalanish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar talablaridan kelib chiqib byudjet tashkilotlarida asosiy vositalar hisobi va nazoratini bosqichma-bosqich isloh qilib borish zamon talabi hisoblanadi.

Asosiy qism: Byudjet tashkilotlarida nomoliyaviy aktivlar hisobi alohida tashkil etiladi. Tashkilotlar o'zlarining zimmlariga yuklatilgan vazifalarni bajarish bilan bog'liq bo'lgan faoliyatlarini amalga oshirishi, shuningdek, ishlab chiqarish (ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish) jarayonida foydalaniladigan, qiymatidan qat'iy nazar 1

yildan ortiq xizmat qilish muddatiga ega bo'lgan moddiy aktivlarni buxgalteriya hisobida asosiy vositalar tarkibida hisobga oladi va aks ettiradi.

.Asosiy vositalar – qonunchilikka muvofiq zimmasiga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirish maqsadida tashkilot tomonidan uzoq vaqt davomida (bir yildan ortiq) foydalanadigan, shuningdek, ijaraga berishi mumkin bo'lgan moddiy aktivlardir. Asosiy vositalarning analitik hisobi AV-6-son shakldagi va AV-8-son shakldagi inventar kartochkalarda yuritiladi. Kartochkalar har bir inventar ob'yekt(predmet) bo'yicha yuritiladi. Bir turdagi predmetlar AV-9-son shakldagi kartochkalarda hisobga olinadi. AV-6, AV-8 va AV-9-son shakldagi inventar kartochkalari AV-10-son shakldagi asosiy vositalar hisobi bo'yicha inventar kartochkalar ro'yxatida xatlashdan o'tkaziladi. Ushbu ro'yxat bir nusxada yuritiladi. Undagi yozuvlar asosiy vositalarni guruhlariga bo'lib, kartochkalar ochilgan yilni ko'rsatib amalga oshiriladi. Har bir guruh uchun tegishli miqdorda sahifa ajratiladi. Raqamlash har bir guruh bo'yicha 1 dan boshlanadi. Asosiy vositalar hisobdan chiqarilganda va joydan-joyga ko'chirilganda xatlash ro'yxatining "Izoh" grafasida memorial orderning sanasi (kun, oy, yil) hamda raqami ko'rsatiladi. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi tomonidan asosiy fondlarni qayta baholash chog'ida indeks usulini qo'llash uchun 31 dekabrga qadar navbatdagi qayta baholash bo'yicha tegishli indekslar ishlab chiqiladi va rasmiy ravishda ommaviy axborot vositalarida e'lon qilinadi. Asosiy vositalarning butligi ustidan nazoratni yo'lga qo'yish va ularni hisobini tashkil etish uchun har bir ob'yekt (predmet)ga, kutubxona fondlaridan tashqari, sakkiz belgidan (asosiy vositalar ko'p bo'lgan hollarda, ushbu belgilar soni ham ko'paytirilishi mumkin) iborat inventar raqami beriladi.

Nomoddiy aktivlar - tashkilot tomonidan ulardan ishlab chiqarish, ishlar bajarish, xizmatlar ko'rsatish yoki tovarlarni sotish jarayonida foydalanish maqsadida yoxud ma'muriy va boshqa funksiyalarni amalga oshirish uchun uzoq muddat mobaynida tutib turiladigan, moddiy-ashyoviy mazmunga ega bo'lmagan mol-mulk ob'ektlaridir. Aktivlarni buxgalteriya hisobiga nomoddiy aktivlar sifatida qabul qilishda bir vaqtning o'zida quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- moddiy-ashyoviy tuzilish (shakl)ga ega bo'lmazligi;
- aktivlardan mahsulot ishlab chiqarishda, ishlar bajarish yoki xizmatlar ko'rsatishda yoxud korxonaning ma'muriy va boshqa funksiyalari uchun uzoq muddat, ya'ni davomiyligi 12 oydan yuqori foydali xizmat muddati yoki agar u 12 oydan oshadigan bo'lsa, oddiy operatsion sikl mobaynida foydalanish.
- korxona ushbu aktivni keyinchalik qayta sotishni mo'ljallamaydi;
- ishonchlilik, ya'ni korxonada aktiv va unga bo'lgan mutlaq huquqning mavjudligini tasdiqlovchi tegishli ravishda rasmiylashtirilgan hujjatlar

(patentlar, guvohnomalar, boshqa muhofaza qiluvchi hujjatlar, patent, tovar belgisidan voz kechish (sotib olish) shartnomasi)ning mavjudligi;

Nomoddiy aktivlarga yuqoridagi talablarga javob beruvchi quyidagi ob'ektlar kiritilishi mumkin:

- patent egasining ixtiro, sanoat namunalari va foydali modellarga bo'lgan mutlaq huquqi;
- muallif yoki boshqa huquq egasining kompyuterlar uchun dasturlar va ma'lumotlar bazalariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- muallif yoki boshqa huquq egasining integral mikrosxemalarning topologiyalariga bo'lgan mutloq huquqi;
- huquqi, shuningdek tovar ishlab chiqarilgan joy nomidan foydalanish huquqi;
- huquq egasining seleksiya yutuqlariga bo'lgan mutlaq huquqi;
- gudvill tabiiy huquq egasining tovar belgisi va xizmat ko'rsatish belgisiga bo'lgan mutlaq resurslardan foydalanish huquqi, ya'ni yer osti boyliklari, atrof-muhitdagi boshqa resurslar, atrof-muhit to'g'risidagi geologik va boshqa ma'lumotlar va shu kabilardan foydalanish huquqi; yer uchastkasidan foydalanish huquqi;

Tovar-moddiy zaxiralar - keyinchalik sotish maqsadida normal faoliyat yuritish jarayonida tutib turiladigan va ishlab chiqarish jarayonida mavjud bo'lgan, shuningdek mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish jarayonida yoxud ma'muriy va ijtimoiy-madaniy vazifalarni amalga oshirish uchun foydalaniladigan moddiy aktivlardir. Tovar-moddiy zaxiralarga xizmat qilish muddati bir yildan ortiq bo'lmagan yoki bir operatsion sikl mobaynida foydalaniladigan molmulklar, jumladan, qurilish – ta'mirlash materiallari, oziq-ovqat mahsulotlari, yoqilg'i va yonilg'ilar, ozuqa va yem-hashak, tara (idish)lar, qishloq xo'jalik mahsulotlari va ishlab chiqarish buyumlari, o'stiruvdagi va boquvdagi chorva mollari, o'quv, ilmiy va boshqa maqsadlar uchun materiallar hamda laboratoriya sinovida bo'lgan, uzoq vaqt foydalaniladigan materiallar, shartnoma asosida bajariladigan ilmiy-tadqiqot ishlari uchun maxsus asbob-uskunalar va boshqalar qiradi. Xizmat muddati va qiymatidan qat'i nazar quyidagi inventar va xo'jalik anjomlari tovar - moddiy zaxiralar tarkibiga kiritiladi:

a) maxsus asboblari va moslamalar (muayyan buyumlarni turkumli va ommaviy ishlab chiqarish yoki yakka tartibdagi buyurtmani tayyorlash uchun mo'ljallangan maqsadli vazifadagi asboblari va moslamalar); b) maxsus va sanitariya kiyimlari, maxsus poyabzal; v) ko'rpa-to'shaklar; g) yozuv-chizuv anjomlari (kalkulyatorlar, stol ustiga qo'yiladigan asboblari va hokazo); d) oshxona inventari, shuningdek sochiq-dasturxonlar; y) ularni barpo etish xarajatlari qurilish-montaj ishlarining tannarxiga kiritiladigan vaqtinchalik (titulda bo'lmagan) inshootlar, moslamalar va qurilmalar va

boshqalar. Tovar moddiy zaxiralr o'rnatilgan me'yorini aniqlash uchun belgilangan ko'rsatkichlar(1.1- jadval).

1.1-jadval

Tovar moddiy zaxiralr o'rnatilgan me'yorini aniqlash uchun belgilangan ko'rsatkichlar(1.1- jadval).⁷

t/r	Tovar –moddiy zaxiralari nomi	Belgilangan kun me'yorlari
1	Oziq-ovqat maxsulotlari (mavsumiy tayyorlashdan tashqari)	15kun
2	Mavsumda tayyorlanadigan oziq-ovqat maxsulotlari	150 kun
3	Dori-darmonlar, reaktivlar, bog'lash materiallari va dorixona anjomlari	60 kun
4	Barcha Budjet tashkilotlari uchun yoqilg'i (bolalar va davolash tashkilotlaridan tashqari)	75 kun
5	Bolalar davolash tashkilotlari uchun yoqilg'i	90 kun
6	Xo'jalik va kontselyariya materiallari	45 kun
7	O'quv ilmiy va boshqa maxsus maqsadlar uchun materiallar	120 kun
8	Ozuqa va em xashak	120 kun
9	Qurilish ta'mirlash materiallari	45 kun

Xulosa va takliflar

Nomoliyaviy aktivlar harakati to'g'risida hisobot tashkilotning hisobot yili mobaynidagi nomoliyaviy aktivlari (asosiy vositalari, Nomoliyaviy aktivlari va tovarmoddiy zaxiralari)ning mavjudligi va harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish uchun tuziladi. Mazkur ma'lumotlar natijasida byudjet tashkilotining kelajakdagi xarajatlar smetasiga mablag'lar rejalashtirilishida zaruriy ma'lumotlarni olish imkonini yaratadi. Jumladan asosiy vositalarning har bir turi bo'yicha qoldiq qiymatini tahlil qilish natijasida kelgusi moliya yili uchun byudjet tashkilotiga zaruriy asosiy vositalarga mablag'lar rejalashtirishda yetarlicha ma'lumotlar bazasi shakllanadi.

Bundan tashqari, odatda, nomoddiy aktivlarning kutilayotgan ma'naviy eskirganligini oqlash mumkin emasligi sababli, nomoddiy aktivlarning butun hayot aylanishi davomida foyda miqdorini ishonchli hisoblash mumkin emas. Nomoddiy

⁷ O'zbekiston Respublikasi Davlat budjetini tuzish va ijro etish qoidalari" (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2002 yil 14 martda 1111-son bilan ro'yxatga olingan) ma'lumotdan foydalanib muallif tomonidan tuzilgan

aktivlarning qiymatini ma'lum bir taxmin qilinadigan davr uchun (atigi bir necha yil) foyda miqdoridan foydalangan holda hisoblash to'g'ri bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. “Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi yo'riqnoma (22.12.2010 yil, №2169-son)
2. O'zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi 13.04.2016 yildagi O'RQ-404-sonli Qonuni. (qo'shimchalar bilan
3. “Byudjyet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi Yo'riqnoma O'z.R tomonidan 2010 yil 22 dyekabrda № 2169-son bilan ro'yhatdan o'tgan;
4. O'zbekiston Respublikasi Byudjet hisobining standarti (1-sonli BHS) “Hisob siyosati”ga (ro'yxat raqami 2853, 2016-yil 27-dekabr
5. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, 306-modda. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 31.12.2022-y., 03/22/812/1145-son)
6. Tuychiev, A. J., Ostonokulov, A. A., Ibragimov, K. S., & Tursunov, A. S. (2019). Byudjet tashkilotlarida byudjet hisobi. Darslik. T. :“IQTISOD MOLIYA, 390.
7. Team Kissflow. Choosing Fixed Asset Depreciation Method for Your Organization. Updated on 17 Oct 2023 <https://kissflow.com/finance/asset-management/fixed-asset-depreciation-methods/>
8. Kurbanov Z.N., Nazarov A.K. Sovershenstvovanie ucheta amortizatsionnix otchisleniy osnovnix sredstv. Economics: Yesterday, Today and Tomorrow. 2022, Vol. 12, Is. 8A
9. Kuldasheva M., Ostonokulov A. “Moliya” ilmiy jurnali. 2013 yil 4-son. 23-27-betlar